

– den komplexa motsägningsfulla interrelation, som nämnda tre problemområden bildar i ett visst församhälleligt system och dess historiska utveckling. (Tuschling 1976, s. 8).

Det inbördes förhållandet mellan dessa formaspekter är ett av de grundläggande problemen för utvecklandet av en marxistisk rättsteori och man har presenterat ytterst varierande lösningsmodeller⁵. *Fogelk-lou* reflekterar överhuvudtaget inte över detta problemkomplex då han analyserar Marx rättsteoretiska uppfattningar.

Ett av de intressantaste försök att lösa problemet med den teoretiska förståelsen av rättsformen som helhet har enligt min uppfattning presenterats av Pašukanis samtida kollega I Rasumovskij (Op.cit. s. 37). Han skiljer från i den vilja som analyseras i »Kapitalet« som ett nödvändigt moment i produktionsprocessen, »en juridisk vilja«, d.v.s. den »fria vilja« som tillsynes är oberoende av de materiella villkor, som parterna i rättsförhållandet befinner sig i. Enligt honom är rätten å ena sidan produktionsförhållandenas formella förmedling och å andra sidan dess ideologiska form. Den förra aspekten kan förstås via kritiken av den politiska ekonomin, medan en granskning av den senare förutsätter en kritik av den allmänna rättsteorin som grundar sig på kritiken av den politiska ekonomin men skiljer sig från denna. Just på detta område för det teoretiska arbetet har Marx analyser av den juridiska ideologin i »Den tyska ideologin« relevans. Då *Fogelk-lou* helt saknar kännedom om problematiken kring förhållandet mellan den historiska materialismen och kritiken av den politiska ekonomin och om hur denna problematik förhåller sig till en uppfattning av rättsformen som en helhet, lyckas han inte heller på begrepps nivå precisera sambandet mellan den rättsteoretiska framställningen i »Den tyska ideologin« och »Kapitalet«. »Kapitalet« blir endast »det mest generella uttrycket« för en total kritik.

Sammanfattningsvis kan jag konstatera att den skepsis jag gav uttryck för i början har visat sig vara motiverad. På samma sätt som *Fogelk-lou* ignorerar de centrala ekonomiska formbestämningarna då han talar om Wajdas film, som utgör ett förverkligande av Eisensteins gamla plan på att filmatisera »Kapitalet«, förbigår han dem då han granskar Marx rättsteoretiska tänkande. Resultatet blir att en behandling av de väsentliga rättsteoretiska problemen ersätts med banaliteter: Det är lika intetsä-gande att påstå att Wajdas film skildrar »liv« som att karaktärisera Marx konception av rätten i »Kapitalet« som total kritik. Båge konstaterandena kan vara korrekta utan att ha någon som helst innebörd.

5) Se t.ex. Marxistisch-leninistische allgemeine Theorie des Staates und des Rechts, Berlin 1974, Poulantzas (1972), Vysinski (1951).

Retsvidenskabens problematik

Anmeldelse af: Dag Victor: Rättssystem och vetenskap (Stockholm 1977)

Peter Blume

Indledning

Den bog, der i det følgende skal diskuteres, bærer undertitlen »Studier kring en analysmodell för ideologiska system«. Bogen er en disputats og er som sådanne ofte er ret svært tilgængelig og vanskelig at trænge ind i. Dens emnefelt er som det vil fremgå af oversigten nedenfor meget bredt og varieret, hvorfor en række punkter allerede af pladsmæssige grunde her må udelades. Hovedproblemstillingen er på hvilken måde retsdogmatiske undersøgelser videnskabeligt kan udføres. Det primære tema er det man kunne kalde retsdogmatikkens problematik. Det er valget af dette tema, der medfører, at bogen som udgangspunkt har stor relevans også for dem, der arbejder med udviklingen af en marxistisk retsteori. Denne må i sin endelige udformning også kunne finde anvendelse på nutidens situation og således udvikles til en retsvidenskab. Det er ud fra dette perspektiv, at der har betydning at diskutere D.V.'s afhandling.

Det må indledningsvis slås fast, at der ikke er tale om nogen marxistisk afhandling. Selvom forfatteren selv angiver at være inspireret af bl.a. Marx, Engels, Lenin og Althusser (p. 103) er denne inspiration vanskelig at få øje på. Der er tværtimod på mange måder tale om en ofte meget idealistisk fremstilling, som i vidt omfang rammes af Engels kritik af den borgerlige retsopfattelse:

»Staten frembringer straks, når den er blevet en selvstændig magt overfor samfundet, en videre ideologi. For de professionelle politikere, for statsretsteoretikerne og for civilrettens jurister går nemlig sammenhængen med de økonomiske kendsgerninger først rigtig tabt. Da de økonomiske kendsgerninger i hvert enkelt tilfælde må antage form af juridiske motiver for at blive sanktioneret i lovform, og da der selvfølgelig herved må tages hensyn til det allerede gældende retssystem, så skal nu den juridiske form gøres til alt og det økonomiske indhold til intet. Statsret og civilret bliver behandlet som selvstændige områder, som har deres egen uafhængige historiske udvikling og som i sig selv lader sig behandle i systematisk fremstilling og trænger til en sådan ved konsekvent udryddelse af alle indre modsigelser«¹.

1) Friedrich Engels: Ludwig Feuerbach og den klassiske tyske filosofis udgang. Citeret fra Udvalgte Skrifter (Tiden) bd. 2, s. 395.

Det vil i det følgende blive søgt dokumenteret, at D.V. netop i denne bog begår en række af de fejltagelser, som Engels her så markant fremstiller. Der vil således blive tale om en kritisk anmeldelse, der dog langt fra skal forstås således, at bogen er uden værdi. Tværtimod er det netop den gode fejltagelse, der på det nuværende stadium i retsteoriens udvikling er det mest frugtbare. Ved en kritisk gennemlæsning af denne bog kan man komme et stykke videre i denne udvikling.

Oversigt over bogens indhold

Som det fremgår af bogens undertitel er det intentionen, at dens resultater også skal kunne anvendes på andre områder end det retlige. Denne intention har betinget bogens opbygning i en almindelig del og en speciel del, idet det kun er den sidstnævnte, der specifikt er knyttet til det retlige område. Det er dog ikke altid lige let at se sammenhængen mellem de to dele. Dette skyldes især, at det er videnskaben som sådan og ikke f.eks. samfundsvidenskaben, der behandles i 1. del. Der savnes generelt en refleksion over videnskabsobjektets samfundsmæssige status.

Bogen indledes (p. 21-43) med en fastlæggelse af begrebet uenighed, der er centralt for den analysemodel, der udgør bogens konklusion. Efter først at have skelnet mellem verbal og saglig uenighed, hvoraf alene den sidstnævnte betegnes som reel (p. 21), introduceres en vigtig hovedsondring. Her skelnes for det første mellem teoretisk uenighed, som angår noget virkeligt, og ateoretisk uenighed, som angår en attitude eller holdning (p. 26). For så vidt angår sidstnævnte type anføres sidenhen (p. 200), at denne er knyttet til faktorer, der er systemfremmede, også betegnet som systemets negative instanser. Parallelt til denne opdeling tales der om faktisk uenighed, der forudsætter et fælles teorisytem, overfor strukturel uenighed, der forudsætter forskellige teorisytemer (p. 28). I henseende til den faktiske uenighed på retsområdet fremføres, at denne forudsætter en vis fælles tro på rettens objektivitet (p. 194), hvilket begreb dog ikke præcist bliver defineret i bogen. Disse begrebmæssige opdelinger kan være nyttige ved en nærmere begribelse af de processer, der finder sted under et retsdogmatisk² forløb. Således anvendes de også af D.V., der som udgangspunkt opfatter en uenighed om hvorvidt en retsregel er anvendelig på en faktisk situation som ateoretisk eller strukturel (p. 201). Men derefter bliver det lagt til grund, at en sådan uenighed *altid* kan transformeres til at være faktisk (p. 203), selvom det erkendes, at der kan være en rest af ateoretisk uenighed tilbage. Denne opfattelse vender jeg tilbage til nedenfor.

2) Jeg vender nedenfor tilbage til hvad der nærmere ligger i begrebet retsdogmatik.

I bogens andet afsnit (p. 44-85) omtales Aristoteles videnskabsopfattelse, der angives at være den grundlæggende inspiration for den videre afhandling. Dette afsnit, hvis indholds rigtighed jeg ikke har mulighed for at vurdere, forekommer dog i almindelighed at være noget løsrevet i forhold til resten af bogen. Det har dog en betydelig interesse for marxister al den stund, at netop Aristoteles's videnskabsopfattelse er en af de væsentligste faktorer for udviklingen af Marx's synspunkter. Dette ses da også af, at man her genfinder en række for marxismen væsentlige begrebspår, således nødvendighed/tilfældighed (p. 54), konkret/abstrakt (note 98 og note 148), fremstilling/forskning (p. 64-65). Ligeledes bør fremhæves betoningen af formens betydning: »Det är formen som gör verkligheten begriplig« (p. 60). Det er derfor umiddelbart bemærkelsesværdigt, at D.V. kun strejfer dialektikken (p. 71), idet dette væsentligst sker ved en meget spændende beskrivelse af Aristoteles's kategorisk-deduktive metode, hvor det fastslås, at det er konklusionen, der er udgangspunktet (p. 52, 56). Overspringelsen af dialektikken, der via Hegels idealistiske genopdagelse indgik hos Marx som fundamentalt princip og som også for en marxistisk retsteori er essentiel³, er – beklageligvis – konsistent med hans problematik, der netop angår et retsdogmatisk system, der postuleres at være modsigelsesfrit (p. 219).

Herefter behandles videnskabsbegrebets udvikling (p. 86-101). Det er karakteristisk, at det netop er begrebet, endog ordet, der står i fokus (p. 88-89) og ikke, som f.eks. hos Jørgen Dalberg-Larsen: Retsvidenskab som samfundsvidenskab (København 1977), selve videnskabens udvikling. Dette bevirker, at der er tale om en ret abstrakt og almen fremstilling. Værd at fremhæve er dog, at det antages, at videnskaben må have et objekt, således at det er en forudsætning for at retsdogmatikken kan være videnskabelig, at *gældende* ret har objektiv eksistens (p. 91). Spørgsmålet om det kan have betydning hvilke faktorer, der har ført til rettens eksistens, behandles ikke⁴. I denne forbindelse lægges det på den ene side til grund at der er en nær sammenhæng mellem teori og praksis (p. 95-97), men at videnskabens resultater på den anden side altid er teoretiske (p. 101 note 34). Denne forståelse harmonerer udmærket med, at det antages, at det er en erkendelsesinteresse og kun den, der styrer videnskaben (p. 97), hvilket står i modsætning til f.eks. Marx's 11. tese til Feuerbach. For at der overhovedet kan tales om videnskab må denne efter D.V.'s mening have et empirisk verificerbart objekt, der kvalificeres teoretisk (p. 98-99). Sammenhængende hermed er redegørelsen for adskillelsen mellem filosofi og videnskab (p. 92-94),

3) Jfr. hertil Marx: Indledning til Grundrids (Modtryk 1974) p. 21-22, Engels op.cit. p. 384-385, særlig p. 391, og E. Pasukanis: Almen retslære og marxisme (Kurasje 1975) p. 40, 50, hvor netop begrebet modsætning fremhæves.

4) Sammenlign Pasukanis p. 63, hvor rettens eksistens/opståen er knyttet til det vareproducerende samfund.

hvor det lægges til grund, at »utan ett metafysiskt system som grund är det helt enkelt omöjligt att bedriva vetenskap« (p. 93). Nogen refleksion over filosofiens rolle finder ikke sted. Fremstillingen synes at falde i god tråd med en idealistisk retsvidenskabsforståelse.

Dette billede sløres dog noget af det efterfølgende afsnit, der angår vidensbegrebet (»om kundskap«, p. 102-127). Det bliver her antaget, at videnskaben bør operere med realdefinitioner, hvilket betyder, at de har et virkeligt objekt som genstand (p. 106). Herudfra skelnes mellem praktisk viden, der har til formål at påvirke til forandring og teoretisk viden, der har til formål at forstå virkeligheden (p. 107). På denne baggrund antages retsvidenskabens problem at bestå i afvejningen af disse to udgangspunkter, at finde sin plads i skæringspunktet mellem de to dimensioner (p. 108). Formuleringen af denne problemstilling er værdifuld. Det antages herefter, at videnskaben består af påstande, hvis form er en sætning og hvis indhold er en forestilling om et tænkt – men virkeligt – sagsforhold, idet sådanne påstande kan have sandhedsværdi (p. 108-111). Medens det lægges til grund, at teoretisk viden er forudsætningen for sandhed (p. 116-118) antages det dog samtidig at det er praksis, der er afgørende for om noget er sandt (p. 112, 124). Der er her tale om meget almene formuleringer, der er vanskelige at tyde klart, men det er dog hovedindtrykket, at D.V. her er inde på vigtige problemstillinger overfor dilemmaet mellem teori og praksis.

Den specielle del indledes med et kort afsnit (p. 131-144), der omhandler retsvidenskabens begreb og udvikling. Det er atter her bemærkelsesværdigt at der ofres plads på selve ordets historie (p. 131-133), der må anses for nærmest ligegyldig. Hoveddelen af afsnittet består i en omtale af glosatorerne og postglosatorerne. Det kan i forbindelse hermed fremhæves, at D.V. mener, at den positive ret som system er et konstrueret objekt (p. 137), men selvom dette er tilfældet og retsdogmatikken væsentligst består af viden i dette system og ikke om dette system (p. 139) betyder dette ikke efter D.V., at denne bliver uvidenskabelig. Særegent er det, at metode- og retskildelæren opfattes som upolitisk, idet den er en ren beskrivelse af praksis (p. 141). Selvom det tilføjes, at praksis nok kan være politisk påvirket er dette dog en meget accepterende holdning, der har konsekvenser for hele videnskabsforståelsen, jfr. herom nedenfor.

Der bliver dernæst redegjort for en række forskellige retsvidenskabsmænds opfattelse af dogmatikkens videnskabelighed (p. 145-190). Der omtales alene svenske forfattere, hvilket både for problemets behandling og for ikke-svenske læsere er en mangel. Afsnittet er væsentligst af deskriptiv karakter. Af størst interesse er omtalen af Lundstedt (p. 148-156), der kritiserede dogmatikken for at opfatte sit objekt som virkeligt og for at løsrive dette af sin sammenhæng og helhed, af Saldeen (p. 167-171), der har søgt at opstille en ny form for retssociologi (jurimetrik), og af Jareborg (p. 175-182), der accepterer værdiudsagn som vi-

denskabelige. Der er mange skarpsindige analyser i dette afsnit, men mit kendskab til svensk retsvidenskabsteori er for ringe til at jeg kan vurdere disses rigtighed.

I sidste afsnit (p. 191-291) formuleres herefter D.V.'s opfattelse af hvorledes retsdogmatiske undersøgelser kan foretages. Der bliver her opstillet en model (jfr. skemaet p. 246), der tager sigte på retsanvendelsen (p. 201), idet det lægges til grund, at divergenser om denne har karakter af en faktisk uenighed (p. 194), der vedrører spørgsmål om systemet (p. 203). Dette sidste kriterium er centralt, fordi det betones stærkt (p. 216-223), at grundlaget er retten som et system, der er uden modsigelser og som har svar på alle spørgsmål. Disse antagelser er for D.V. forudsætninger og ikke metanormer (p. 224). Det er derfor en forudsætning, at systemet kun eksisterer som en forestilling (p. 212), som et ideologisk system med faktisk eksistens (p. 230, 238-240). Dette eksemplificeres med, at det for en doms dogmatiske korrekthed er uden betydning om f.eks. en domfældt faktisk er skyldig (p. 256). Det felt, som modellen angår, er derfor reelt tomt, idet det alene er et spørgsmål om et bestemt resultat er korrekt efter systemets præmisses, der således bliver tagne for givne. Det er betegnende for denne opfattelse, at retssystemet bliver opfattet som en del af sprogsystemet, idet dette skarpt formuleres således, at systemet er en parasit på sproget (p. 250-254). Der kunne ud fra disse betragtninger være grund til at tro, at D.V. lægger op til en statisk betragtningsmåde, men dette benægtes, idet undersøgelser af retssystemets dynamiske udvikling bliver fremhævet som uundværlige for den retlige dogmatik (p. 204, 208-209, særlig 234-238). Det er dog vanskeligt for mig at se, at den opstillede model åbner mulighed for en sådan betragtningsmåde. Skismaet ved at definere objektet på den angivne måde er, at det umiddelbart kan se ud som om, at dette savner virkelig og samfundsmæssig eksistens. D.V. er opmærksom herpå, idet han gør meget ud af at betone at retssystemet selv i ideologisk form er samfundsmæssigt (p. 211, 224) og at der er en nær og (?) uløselig sammenhæng mellem det ideologiske og samfundsmæssige system (p. 261-267, især 266). Uanset disse bemærkninger virker hele fremstillingen ret idealistisk. Spørgsmålet diskuteres nærmere nedenfor.

Denne oversigt over bogens indhold har af naturlige grunde været skitse-mæssig og fragmentarisk, men den har forhåbentlig givet et indtryk af den mængde spørgsmål, som D.V. behandler i sin bog.

Emnevalget

Temaet for bogen er på hvilken måde der drives retsvidenskab i betydning retsdogmatik og om denne beskæftigelse kan anses for videnskabelig. Denne generelle problemstilling er specificeret til opstillingen af en teori om den dogmatiske undersøgelses videnskabelighed. Som udgangspunkt har en sådan problemstilling stor interesse, da der nu snart i mange år har været sat alvorlige spørgsmålstejn ved retsdogmatikkens

værd⁵. Den har også speciel interesse for materialismen, der til dels har karakter netop af en kritik af den borgerlige »videnskab«. Det er ligeledes vigtigt, at det er den dagsaktuelle situation, den konkrete retsapplication, der bliver sat i fokus. Det ses netop ofte fremhævet, at det netop er ved dette objekt, at den traditionelle retsvidenskab har sin force og hvor materialismen er impotent. Behandlingen af denne problemstilling er derfor af betydning for materialismen, fordi den giver mulighed for at videreudbygge denne til også konstruktivt at omfatte dette objekt.

Metode

Det er generelt karakteristisk, at der er tale om en idealistisk bog, der behandler sit emne totalt løsrevet fra den samfundsmæssige virkelighed. Det er ovenikøbet et ret så grelt eksempel på en sådan fremstilling, der ikke kan anses nødvendiggjort af bogens emne. Idealismen fremtræder alment ved, at det benægtes, at det er meningsfuldt at diskutere hvorvidt det materielle (praksis) eller ideerne (teori) har primatet (p. 37). Det er netop grundlæggende for materialismen (særlig Engels og Lenin) at fastslå, at væren har primat i forhold til tænken. Ved at forkaste denne problemstilling ender man altid i idealismen og således også D.V., der om retten kan fastslå, at »tvärtom föreligger rättssystemet som objekt endast just genom föreställningen om dets objektkaraktär (p. 212) og at »rätten existerar inte oberoende av föreställningarna om den« (p. 215). Sådanne betragtninger kan ikke legitimeres ved det forhold, at der naturligvis også er knyttet psykologiske oplevelser til retten⁶. Det kan ej heller bortforklares ved, at det er retten som ideologi, der er blevet behandlet, fordi også dette spørgsmål forudsætter en inddragelse af de samfundsmæssige realiteter og forudsætter en forståelse af disse realiteters fortrin og afgørende påvirkning. At betone forestillingen som D.V. kan ikke opfattes som andet end ren idealisme.

Dette indtryk bliver bestyrket af den fremstilling, der gives af videnskabsbegrebets udvikling. Selvom det alment bliver antaget, at en samfundsmæssig praksis er forudsætningen for et teoretisk videnskabsbegreb (p. 39) er denne antagelse uden betydning for den konkrete redegørelse både af videnskabsbegrebets (p. 88 ff) og af retsvidenskabsbegrebets (p. 131 ff) udvikling. Disse afsnit synes kun at kunne læses således, at den samfundsmæssige udvikling er uvedkommende. Dette er i total

5) Jfr. Dalberg-Larsen p. 27, der betoner vigtigheden af at retsvidenskaben må have sin egen teori.

6) Jfr. Pasukanis p. 34, men heroverfor p. 52-53, hvor netop det samfundsmæssige bliver understreget.

modsatning til den materialistiske forståelse, der netop opfatter de videnskabelige kategorier og begreber som afspejlinger af især ændringer i produktionsmåden⁷. Selvom der således beskrives en historisk udvikling bliver fremstillingen alligevel reelt ahistorisk. Det fremtræder som tilfældigt, at der er sket en forandring i videnskabsbegrebet.

Retsvidenskabsforståelsen

Den juridiske dogmatiks problemstilling forbliver uantastet i fremstillingen. Værdien af ud fra en statisk og formel analyse at fastslå en regel som gældende ret bliver ikke diskuteret. Emnet er alene og udelukkende den traditionelle (borgerlige) retsdogmatik (p. 146, 147, 167, 245, note 177, p. 289). Grundlaget er således, at »juridiskt är det ändast den formella korrektheten det kommer an på« (p. 256). Dette meget snævre perspektiv fastholdes strengt, idet f.eks. retssociologi og retshistorie klart antages at falde uden for dogmatikken (p. 165, 191, 234). Sådanne indfaldsvinkler bliver anset for systemfremmede (p. 200). Denne opfattelse betyder, at den eksisterende retlige dogmatik fuldt ud accepteres og dermed at muligheden for en forandring af denne på forhånd bliver benægtet. Andre måder at undersøge de retlige fænomener på må herefter placeres i særskilte discipliner. Det er den atomiserede (positivistiske) videnskabsstradition, der bliver videreført. Dette er efter min opfattelse en uheldig og farlig kurs at vælge⁸. Det må for materialismen være målet at påvise for det første, at selve retsdogmatikkens problemstilling er utilstrækkelig og for det andet at udforme en videnskabelig model, der også kan indeholde et svar på hvilke retlige reguleringer, der finder anvendelse i dag. Det er herefter målet at udarbejde en teori, hvorefter det er ud fra de materielle forholds historiske udvikling på det pågældende samfundsområde, at bestemte retlige regler kan forstås og forklares⁹. En sådan teori er ikke alternativ til den bestående retsdogmatik, men forkaster denne som en ren ideologi med formålet at præge menneskenes bevidsthed¹⁰. Dette betyder, at enhver tale om retsdogmatikken i dens nuværende form som videnskabelig må forkastes. Og at ethvert forsøg på at operere med flere paradigmer for retsvidenskaben ligeledes må afvises. Dogmatikken, der angår begribelsen af de i dag eksisterende retsregler, må være dynamisk og mere end juridisk (i traditionel forstand). Den må således have en anden problematik end »gældende ret«. Ud fra dette perspektiv er D.V.'s fremstilling kritisabel.

7) Jfr. Marx: Indledning p. 24-25. - I denne henseende er f.eks. Dalberg-Larsens bog klart at foretrække, selvom denne ikke lægger en marxistisk samfundsforståelse til grund.

8) Parallelt hermed kan ses Dalberg-Larsens opstilling af to paradigmer for retsvidenskaben jfr. p. 536-545, særlig p. 540. Ved denne opfattelse fritages dogmatikken for kritik jfr. Stig Jørgensen i Berlingske Tidende 7.12.1977 p. 9. Den kritik, der bliver fremført her, kan således på dette punkt også overføres på Dalberg-Larsens opfattelse.

Overfor denne kritik kunne det fremføres, at D.V. udtrykkelig skelner mellem retten som ideologisk og som samfundsmæssigt system (p. 217, 237-238) og ydermere betoner, at retssystemet er en samfundsmæssig ideologi (p. 211). Denne opdeling hindrer dog ikke, at dogmatikkens objekt bliver opfattet som forestillinger om retten (p. 215, 238), hvorved det er nærliggende at forstå, at det benægtes, at de materielle forhold har betydning for retsdogmatikken. De samfundsmæssige forhold bliver her udelukket som analyseobjekt¹¹. Det falder i god tråd hermed, at nok anerkendes det ideologiske systems eksistens, men samtidig antages dels at dette må afgøres ud fra sociologiske (:systemfremmede) kriterier dels at dette ikke har betydning for systemets indre relationer (p. 230, note 108 p. 281). Det nytter således ikke meget på denne baggrund, at retten er et samfundsmæssigt fænomen (p. 234), for samfundet er faktisk ikke til stede. I det hele taget er sondringen mellem det ideologiske og det samfundsmæssige uklart, hvilket især ses af, at korrektheden kan variere mellem de to systemer (p. 266). For mig at se er denne opdeling grundlæggende falsk eller ideologisk i den forstand, at den bevirker en urigtig bevidsthed om retten. Opdelingen mellem de to systemer harmonerer med opdelingen i forskellige retlige discipliner og tjener muligvis også dette formål. Denne adskillelse er således forenelig med accepten af den traditionelle retsdogmatik, men er på samme tidspunkt inadvædt for et brud med denne. En sådan skelnen, der løsriver ikke alene retsdogmatikken, men også dens umiddelbare objekt, retsanvendelsen, fra de samfundsmæssige forhold må derfor forkastes som idealistisk, som uegnet til en forståelse af retssystemet i det moderne samfund.

9) Jfr. mit forsøg i Retfærd nr. 1, p. 52 ff.

10) Jfr. for materialismens opfattelse af ideologien, Louis Althusser: For Marx p. 212-214 (Rhodos 1969).

11) Althusser: »Men de samfundsmæssige forhold er kun »forhold mellem personer« for retten og den borgerlige juridiske ideologi« (Marxisme og klassekamp p. 44, Aurora 1976). Sammenlign Pasukanis p. 36.

Analysemodellen

Det praktiske resultat af D.V.'s undersøgelser er en analysemodel, hvis genstand er retsanvendelsen, primært ved domstolene. Ud fra de betragtninger, der er anført ovenfor, skal der her kun gøres nogle ganske korte bemærkninger om denne. Modellen er baseret på, at uenighed om hvorvidt en regel kan appliceres på et faktum reelt har karakter af en faktisk uenighed, hvilket vil sige, at denne kan afgøres ud fra retssystemet, der alment altid vil indeholde et korrekt svar, selvom det erkendes, at der i praksis kan være flydende grænser og selvom det afvises, at der er nogen nødvendig relation mellem retsfaktum og retsregel. Fordelen ved denne model skulle være at vise, at uenighed for at være af relevans altid kan tydes som vedrørende anvendelsen af systemet og derimod ikke systemet som sådan, selvom det erkendes, at der også kan være holdningsmæssige faktorer af betydning (ateoretisk uenighed). Det er umiddelbart nemt at se, at denne forståelse medfører en afpolitisering af retsdogmatiske divergenser og dermed til en lukkethed omkring disse. Lægges denne model til grund bliver dogmatikken virkelig dogmatisk i ekstrem grad. Jeg skal alene bemærke, at modellen, der af mig betragtes som normativ, ikke synes at stemme med virkeligheden, idet der bortses fra, at også tilsyneladende dogmatisk uenighed ofte vil bero på forskellige samfunds- og retsforståelser og at en sådan uenighed ikke kan anskues løsrevet fra dens aktuelle samfundsmæssige sammenhæng.

Sammenfatning

Som det fremgår giver D.V.'s bog anledning til megen modsigelse, når den vurderes ud fra et materialistisk standpunkt. Den er dog også ud fra dette frugtbar ved at åbne op for en diskussion af dogmatikken. Dens løsninger og dens reelle problemstilling må dog afvises. Det er nødvendigt for materialismen at bryde retsdogmatikkens problematik, at ophæve den kritisk ved at udvikle et nyt videnskabsparadigme. Denne radikale mulighed, der først kan realiseres efter at retsdogmatikken til fulde er gennemlevet og forstået, er den eneste mulighed. Enhver vaklen her vil være fatal både for retsmaterialismens teori og praksis.